

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור
היכל
תשיעי
שער
שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ויקהל

(חלק טז — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת ויקהל-פקודי, פ' החודש, כג"כט אדר, ה'תשפ"א (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ויקהל

424

אבני השהם וגו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה⁵ ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב⁶.

ובפשטות נראה (כמו שכתבו המפרש־שים⁶) שכוונת רש"י ליישב את השא־לה: מאחר שנדבת הנשיאים מוזכרת בכתוב לאחר כל שאר נדבות המשכן, צריך לומר (בפשטות) שהנשיאים התנדבו באחרונה —

ואין לומר, שנדבתם מנוי' לבסוף רק מפני שכך ה' סדר ציווי הקב"ה למשה (בריש פרשת תרומה) וציווי משה לבנ"י (בריש פרשתנו) — שהציווי על נדבת אבני שהם אבני מילואים שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים (פרטי נדבות הנשיאים) נאמר לאחר הציווי על שאר הנדבות⁷ (בסוף י"ג הדברים)⁸ —

(5) בפרש"י נשא שם — בשינויים (ועד"ז בספרי) מפרש"י כאן: א) ליתא שם „(אנו משלימין) אותו. ב) מוסיף „(כיון) שראו" (ג) מוסיף „(אמרו) מעתה מה לנו כו"'. ד) מסיים „והמלואים לאפוד ולחושן" ואינו מוסיף „וגו", משא"כ בפרש"י כאן „את אבני השהם וגו'".

(6) משכיל לדוד כאן. (7) ועד"ז הוא סדרם בציווי עשייתם, שהציווי על שמן למאור ובגדי כהונה נאמר בפ' תצוה לאחרי הציווי על מלאכת המשכן בפ' תרומה (ולהעיר מפרש"י אמור כד, ב). ובשמים לשמן המשחה כו' נצטוו בפ' תשא. (8) להעיר מאוה"ח תרומה כה, ז בתירוץ הא'.

(* להעיר מספר עץ הדעת טוב (מהרח"ו) פרשתנו (קיד, ז) שהנשיאים הביאו רק את אבני השהם והמילואים (אבל עה"פ כאן (קטו, ג) כתב

א. על הפסוקי „והנשאים הביאו את אבני השהם גו'" פירש רש"י: „והנשאים הביאו — א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח³ בתחלה⁴ ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את

1) פרשתנו לה, כז.
2) מספרי נשא ז, ג (הובא גם בפרש"י שם). וליתא שם סיום פרש"י „ולפי שנתעצלו כו"'. ובבמדב"ר (פ"ב, טז), תנחומא פקודי (יא) הובא גם סיום זה — אלא ששם: א) לא הובא זה בשם ר' נתן. ב) הובא בכמה שינויים.
3) בספרי ופרש"י נשא מאמר ר"נ הוא עה"פ „ויקריבו אותו לפני המשכן" שהמדובר שם הוא בנדבות העגלות והבקר לשאת המשכן, כהמשך הכתובים (ולא נזכר בספרי ופרש"י חנוכת המזבח), וחנוכת המזבח מבואר שם פסוק יוד ואילך (ראה פרש"י שם). ובפשטות י"ל שגם כאן כוונתו גם לנדבות העגלות והבקר. ובדפוס שני ובכו"כ כת"י רש"י „מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המשכן בתחלה" וכן בסיום פרש"י „לכך התנדבו בחנוכתו תחלה" (וכ"ה בדפוס ראשון).

4) לכאורה צ"ע פ"י תיבת „בתחלה" (ועד"ז הוא בספרי ופרש"י נשא שם) שהרי רק הם התנדבו לחנוכת המזבח. ואולי נק' תחלה לא דחנוכתו כ"א מצד עצם ענין המזבח, שהם היו הראשונים להקריב על המזבח ובנ"י הקריבו את קרבנותיהם אחר חנוכת המזבח (דהנשיאים). או י"ל כפשטות הלשון „בתחלה", שגם בנ"י נדבו לחנוכת המזבח קרבנות נדבה (כיון שהיו נדיבי לב ביותר) אחר הנשיאים. ולהעיר מנשא (ז, פד) „זאת חנוכת המזבח גו' מאת נשיאי ישראל". ואכ"מ.

מכלל „ויבואו”¹³ כל איש אשר נשא
לבו גו”¹⁴?

פרש”י תשא לד, לב „אחר שלמד זקנים כו”¹⁵,
שלבאורה משמע זוהו פי” „הנשיאים בעדה”
שבפסוק שם לפני”ו. (ב) שהם לא נפרטו בפ”ע כי
לא הביאו דבר מסוים ומיוחד כמו שהנשיאים
הביאו (וראה תוס’ הדר זקנים, פי” הראש”ש
וחזקוני – שייכות דברים אלו להנשיאים).

(13) לה, כא.

(14) ומטעם זה ה” אפשר לפרש „נשאם” –
„עננים” [כבמשלי כה, יד. ועוד (הובא בפרש”י
לעיל לך יז, כ). וע”ד פי” הגמרא יומא עה, א.
תיב”ע כאן. ת”י (הובא בבעה”ט כאן). שמור”ר
פל”ג, ת], שעפ”י מתורצות ב’ קושיות הנ”ל
שבפנים (להעיר מחדא”ג יומא שם).

אבל רש”י כאן לא פירש כן, כי אינו ע”ד
הפשוט. ובפרט שבציווי הקב”ה בר”פ תרומה
מפורש „מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו
גו”. תקחו מאתם גו”¹⁶. וגם בפסוקים אלו הרי
נאמר תיכף בכתוב שלאחז” (כט) „כל איש ואשה
גו” שבפשוטות הוא הכלל דכל הכתובים שלפנ”ו
(ראה ראב”ע כאן).

לכאורה אפשר לומר (כדמשמע בתיב”ע) (ראה
פי” יונתן). ובשמור”ר שם) שגם לפי הפירוש
ד”נשאם” – „עננים”, מ”מ „הניחו נמי לפי
פשוטו נשיאי השבטים”¹⁷ [אלא שמצד ב’
קושיות שבפנים מוכרח שיש בו גם הפירוש
ד”עננים”¹⁸] – אבל דוחק לומר בפשט”מ

(* „והיו הגדולים שבהן” – ראה פי” מהר”ז
שם. אלא שצ”ע שממש”ך „תדע שכן הוא שנאמר
(פרשתנו לו, ג) והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר
בבקר” (כביומא שם – וראה שוה”ג שלאחז”)
שבפשוטות מדובר בכתוב זה ע”ד נדבת כל ישראל.
**) לפי פי” הגמרא משמע דפי” „נשאם” הוא
רק „עננים” [רק שהבאתם למשכן היתה ע”י
ישראל (אבל בפי” הרי”ף בע”י שם משמע שמפרש
בכתיב”ע ושמו”ר), כדמוכח בגמרא לפני”ו (אבל
ברבינו בחז”י כאן: הביאום ענני כבוד לתוך אהלו
של משה. וכן משמע במדרש הגדול כאן)].

(***) וע”ד פרש”י לך שם „נשיאים” – כעננים
יכלו כו”¹⁹, שלא בא לשלול פי” הפשוט דנשיאים,
כ”א שבה שנקט לשון נשיאים דוקא (ראה מפרשי
רש”י שם) מרמז גם לו, כעננים יכלו כו”²⁰.

שאם כפי: (א) ה” הפסוק „והנשאם
הביאו” צריך לבוא מיד לאחר הפסוק²¹
„כל מרים תרומת .. הביאו”, ולא לאחר
הפסוקים „וכל אשה חכמת לב ביד”
טוּו גו” וכל הנשים אשר נשא לבן גו”
(אשר אינם עוסקים עוד בפרטי הנדבות
שעליהם ה” הציווי)²²; (ב) מדוע הוציא
הכתוב מעיקרא את הבאת הנשיאים²³

(9) ועוד: בציווי הקב”ה למשה (ר”פ תרומה)
ובציווי משה לישראל (ר”פ ויקהל) נאמרו שמן
למאור בשמים לשמן המשחה גו’ לפני אבני שהם
ואבני מילואים.
(10) לה, כד.

(11) אף ש”יל שג”ז נכלל בנדבת המשכן, אלא
שהכתוב מספר איך הביאו. וראה אוה”ח כאן.
וראה לקמן ע’ 452 ואילך.

(12) דזה שמפרט מה שהביאו (אבני שהם
ומילואים בושם וכו’) מובן בפשוטות, כמו שמפרט
כל י”ג הדברים שבנ”י הביאו. אבל לכאורה לא
הוצרך לפרש שהנשיאים הם שהביאום.

לכאורה י”ל שמפרטם מצד חשיבותם –
אבל אז הו”ל להקדימם בתחלה לפני נדבת
כל ישראל. ודוחק לומר שלא כתבו בתחלה
לפי שכן הוא סדר הציווי כו’ (כנ”ל בפנים) –
כי את”ל שמפרטם מפני חשיבותם, מובן שלא
יפרטם לבסוף, שנותן מקום לומר שזהו מצד
העדר מעלתם,

[נוסף על הדוחק – שהרי היו כמה אנשים
חשובים בבנ”י (הזקנים וכו’) שבודאי התנדבו
למלאכת המשכן מתאים לחשיבות שלהם ולא
נפרטו בפ”ע.]

אבל בזה ה” אפ”ל: (א) שכוונת הנשיאים כאן
היא לא רק לנשיאי השבטים (כמו שמפרש רש”י.
וראה פרש”י נשא ז, ב) כ”א אנשים חשובים
ומורמים מעם כמו בכ”מ בתורה לפני”ו. וראה

שהביאו גם הבושם ושמן כו’). ולכאורה עפ”מ”ש
באה”ח תרומה (כה, ז), פני”ו (שם, ב) ועוד – כן
הוא לפי הגמרא דלקמן הערה 14. אבל בגמרא
שם לפני”ו שירד להם כו’ עם המן תכשיטי נשים
(בשמים) כו’. ובתיב”ע פי” גם בפסוק כח ענני שמיא
בהמשך לפסוק כז. ואכ”מ.

אפילו „בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב”¹⁶.

ג. גם ישנם כמה דיוקים בפירוש רש”י, ומהם:

א) הרי זו סתירה מיני’ וביה: מלשון רש”י „כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים” ברור, שהציבור הביא כל הנצרך למלאכת המשכן – ואיך עולה הדבר בקנה אחד עם חסרונם בפועל של אבני השהם ואבני המילואים לאפוד ולחושן, הבושם, השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים? – ומזה

ב) מאחר ש„השלימו צבור את הכל” ומתוך נדיבות לב כה גדולה, וכעדות הכתוב¹⁷ „מריבים העם להביא גו’ דים גו’ והותר” – מדוע לא הביאו גם את אותן הנדבות שהנשיאים הוצרכו להשלים?¹⁸

ג) ולאידך: מדוע הצטערו הנשיאים באמרם „מה עלינו לעשות”, ומשום כך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה – הרי למעשה הביאו כו”כ ענינים עיקריים עבור המשכן ובגדי הכהונה?¹⁹

(16) ב”ב כג, א.

(17) לו, ה. ז.

(18) ראה בארוכה משכיל לדוד תרומה כה, ב. אבל פירושו (שבני’ לא נצטוו להביא אבני השהם וכו’) לא נרמז כלל ברש”י. ובפרט שלפירושו צ”ל (כמ”ש שם בעצמו) שרש”י לא פי’ דבריו בפי’ תרומה מפני שסמך על פירושו (אח”כ) בפרשתנו!

(19) בכמדב”ר ותנחומא פקודי שם „אמרו הואיל ולא זכינו בתרומת מלאכת המשכן כלום א”כ ניתן כנגדי כהונה” (ובכמדב”ר „כנגדי כה”ג”). וראה אוה”ח תרומה שם („עוד נראה לומר”) – אבל בפרש”י בפשט”מ לא מצינו חילוק דבגדי כהונה אינם חשובים כ”כ כמלאכת

ומזה מובן, שהכתוב בא להדגיש שהנשיאים התנדבו והביאו נדבתם לבסוף.

וא”כ אינו מובן (גם) בפשוטו של מקרא, איך יתכן שנשיאי ישראל התאחרו בנדבתם עד לאחר נדבות כל הציבור – ועל זה הביא רש”י, שאמר: „יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין כו””, היינו שהי’ זה „לפי שנתעצלו”.

ב. אבל צריך להבין את האריכות הגדולה בפירוש רש”י:

א) בקושיא „מה ראו כו”” – מה נוגע לכאן שבחנוכת המזבח התנדבו „בתחלה” – הלא הקושיא כאן היא מפני מה במלאכת המשכן (בפסוק זה) לא התנדבו בתחלה – וא”כ לא הי’ על רש”י להביא מדברי ר’ נתן אלא: נשיאים – „למה לא התנדבו בתחלה כו””¹⁵?

ב) בהתירוץ וביאור: מדוע אריכות ההסברה של הנשיאים „יתנדבו צבור וכו”” נוגעת לעניננו? לכאורה הי’ על רש”י להשמיענו בקיצור את נקודת הענין, שהטעם הוא „לפי שנתעצלו”.

ג) בעצם הענין: איך יתכן לומר שכל הטעם שהוציא הכתוב את נדבות הנשיאים מן הכלל, ומנאן לאחר כל הנדבות, ואף לאחר טווית הנשים, הוא כדי להודיענו ש„נתעצלו”! הרי

השכתוב יכתוב „והנשאם הביאו גו”” לאחר נדבות כל האנשים ונשים וטווית הנשים לרמו שהדרך שבאו להנשיאים הי’ ע”י הענינים (אבל להעיר מאוה”ח תרומה שם בסופו).

(15) ואפילו את”ל שזה (שהתנדבו בחנוכת המזבח תחלה) מחזק הקושיא – הרי עכ”פ הו”ל להקדים הענין שכאן לא התנדבו תחלה.

תירוצו של ר' נתן – „לכך התנדבו בחנוכת המזבח בתחלה” – היינו שהחידוש הוא בהתנדבותם בתחלה בחנוכת המזבח].

ותמוה ביותר: (א) וכי איזה קושי יש בכך ש„התנדבו בתחלה” (בחנוכת המזבח) – הלא ודאי כך ראוי להם בהיותם נשיאי (ראשי) ישראל!

(ב) לאידך, אם הקושי הוא על סדר נדבת חנוכת המזבח – ואילו סדר נדבת המשכן מובן הוא – לא ה' רש"י צריך להביא קושיא זו (גם) בפרשתנו, בנוגע למלאכת המשכן, אלא רק בפ' נשא?

והביאור בזה – שהיא הנותנת: להביאו (גם) כאן את הקושיא „מה ראו נשיאים כו”, בא רש"י (לא לתרץ שמה שהנשיאים הביאו נדבתם לבסוף ה' מחמת עצלות, אלא להיפך –) לבאר בכתוב כאן, שהבאת הנדבה לבסוף ע"י הנשיאים היתה סדר ההנהגה הראוי; ואדרבה: התמיהה היא דוקא על כך שבחנוכת המזבח הביאו בתחלה. ובסגנון אחר: את המאמר „א"ר נתן מה ראו נשיאים כו” לא הביא רש"י כקושיא (בכתוב בפרשת נשא), אלא כתירוץ וביאור בכתוב דידן.

ה. ומדוע ראוי לנשיאים להביא נדבתם לבסוף – מבאר רש"י: „אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו”: תפקידו של נשיא הוא, לכל לראש, להשתדל שבנ"י יעשו המוטל עליהם, ורק לאחרי כן לחשוב על עצמו ועניניו;

וכפי שכבר פירש רש"י לעיל, על הפסוק²², „וירד משה מן ההר אל העם”

(ד) מה מוסיפה אריכות לשון רש"י „יתנדבו צבור מה שמתנדבין” – לכאורה דיו לרש"י שיאמר „אמרו נשיאים מה שמחסרין ישראל אנו משלימין אותו”?

(ה) מהי ההדגשה „ומה שמחסרין כו” (דמשמע פעולה של החסרה, ושהחסרון הוא בענין שה' עליהם לעשותו) – והול"ל „ומה שלא יביאו כו” וכיו"ב (ובפרט – שזהו לשון הכתוב)?

(ו) מה פשר לשון הנשיאים „מה עלינו לעשות” (מה ענין לשון „עשי” לכאן?) ולא „מה עלינו להביא”²⁰ (וכיו"ב)?

(ז) מדוע הביא רש"י את שם בעל המאמר – ר' נתן? והרי, כמדובר כמה פעמים, רש"י מעתיק את שם בעל המאמר רק במקום שעי"ז מיושבת קושיא שיכולה להתעורר אצל תלמיד ממולח, בפירוש הכתובים או בפירוש רש"י²¹.

ד. ויובן בהקדם הביאור בדיוק הסדר והלשון בשאלת ר' נתן – „מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה”: הקושיא אינה מה טעם לא התנדבו במלאכת המשכן בתחלה, אלא להיפך: מה הטעם שבחנוכת המזבח התנדבו בתחלה [כמובן גם מלשון

המשכן. ולהעיר מראב"ע תרומה שם, ג (ועוד) „השלים בנכבד אבני שוהם כו” כי לא נמצאו רק אצל הנשיאים. ולהעיר שלשון רש"י בפרשתנו הוא „במלאכת המשכן”.

(20) להעיר שכה"ב בדפוס ב' וברש"י כת"י.

(21) אף שלשון רש"י מקורו מספרי כנ"ל – הרי כמדובר כמ"פ כל המובא בפרש"י עה"ת צ"ל מוכרח ע"פ פש"מ. ובפרט שבנדו"ד אינו מצוין שמקורו מספרי וכיו"ב.

(22) יתרו יט, יד.

להם הרצון ונדבת הלב להביא זאת, אלא שלא יכלו מאחר שכבר השתמשו בכך^{23*} (לצרכי מצוה, ובפרט – שה־זמ"ג ועוברת), ו"חיסרו" זאת מרשור־תם) – אזי, "אנו משלימין אותו".

ועפ"ז מבואר גם לשון רש"י ("כיון שהשלימו צבור את הכל כו') אמרו נשיאים מה עלינו לעשות" (ולא "להביא"), דכוונתם בזה היתה [לא רק נדבת המשכן, אלא בעיקר] לתפקידם כנשיאים: מאחר ש"השלימו צבור את הכל", בני" הביאו כל אשר ביכלתם, אמרו הם, "מה עלינו לעשות" – מה מוטל עלינו כנשיאים לעשות, כיון שכבר השלימו (בענין זה) את תפקידם; ורק אז התחילו לחשוב על ההש־תפתות שלהם בנדבת המשכן – "הביאו את אבני השהם כו'".

ו. אף שהי' זה לכאורה סדר ההנהגה הנכון והראוי לנשיאים – בפועל יצא מזה חסרון בנוגע לעבודתם שלהם; ומזה הבינו הנשיאים שהת־אחרותם בהבאת נדבתם למשכן עד לבסוף לא היתה לגמרי כדבעי, אלא נתערב בזה ענין של "נתעצלו" –
429 ו"לכך (כדי לתקן זאת) התנדבו בחנוכת המזבח תחלה".

מה היתה מהות חסרון זה – זאת מדגיש רש"י ומבאר בדבריו "השלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים", היינו שהציבור השלים כל הנצרך למלאכה (של המשכן), דים, באופן מספק, כך שנדבת הנשיאים לא היתה מוכרחת, כדלקמן.

ומאחר שהנשיאים ראו ש"השלימו

– מלמד שלא הי' משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם" – דלכאורה אינו מובן: פשיטא שמשה מסר מיד את שליחות הקב"ה לבנ"י ולא פנה תחלה לעסקיו הוא, ומאי קמ"ל? – אלא הענין והחידוש בזה, ש"לא הי' פונה לעסקיו" היינו [לא (רק) לצרכי גופו וכו', אלא אף] לעסקיו בשליחות וענין זה גופא – הכנת עצמו למתן תורה, כולל (ובפרט) לכך שיהי' ראוי ל"משה קיבל תורה מסיני";

ואעפ"כ, סדר הנהגתו הי' [בהיותו נשיא בני"י, שצרכי בני"י קודמים אצלו לכל] למסור את שליחות הקב"ה לבנ"י ולהבטיח שיקיימו שליחות זו, ורק לאח"ז לחשוב על "עסקיו" הרוחניים שבינו ובין הקב"ה, כולל הכנותיו למתן תורה.

ועד"ז בנדו"ד: תפקידם הראשון של הנשיאים היה להבטיח ש"יתנדבו צבור וכו'" – שבנ"י ינדבו כפי יכלתם; ולכן אמרו "ומה שמחסרין אנו משלימין אותו" – ולא "ומה שלא יביאו" וכיו"ב – מפני שתביעתם, מצד תפקידם כנשיאי ישראל, היתה שבנ"י יביאו לנדבת המשכן כל אשר ביכלתם. וממילא לא הי' מקום לענין של "מה שלא יביאו" (היינו שהדבר נמצא ברשותם אלא שהוא מחוסר הבאה, שכן, אם רק הי' ביכולת בני"י להביאו – היו הנשיאים פועלים שביאורו), אלא שיכולה היתה להיות מציאות של "ומה שמחסרין כו'" – כלומר, מה שבפעולתם חיסרו מרשותם – (דבודאי הי' הכל ברשותם מקודם, מביות מצרים וביות הים, כפי שהביא רש"י לעיל²³), והיו

^{23*} ע"ד פי' הראב"ע עה"פ.

²³ בא יג, יג. בשלח טו, כב. תרומה כו, טו.

וזהו פירוש „השלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים“: גם את החלק שלא ה' ברשותם מי"ג הדברים, השלימו בני" ע"י שנדבו ריבוי כסף וכו', ועד שנדבו גם את מחירם המלא של אבני השהם, אבני המילואים וכו' 27.

430

ומטעם זה הרגישו הנשיאים שאין השתתפותם בנדבת המשכן שווה להשתתפות שאר בני" מה שנדבו בני" ה' מוכרח לעשיית המשכן, משא"כ נדבת הנשיאים כבר לא היתה בגדר הכרחיות, מאחר שהכסף כו' לקניית אבני שוהם כו' כבר ניתן (והשתתפותם היתה רק בזה שהביאו בפועל את אבני השהם וכו', וחסכו את טירחת הקניה).

ח. אלא שעדיין צריך ביאור: כיון שנדרש מנשיא סדר הנהגה של „לא ה'... פונה לעסקיו“, אלא לחשוב

צבור את הכל" ונדבתם כבר אינה דבר המוכרח 24, היינו שאין להם חלק שווה ב(הכרחיות – עיקר) נדבת המשכן עם שאר בני" – מזה הבינו שהנהגתם ש„לא התנדבו בתחלה“ לא היתה כדבעי, אלא ה' מעורב בזה ענין של עצלות כנ"ל 25.

ז. ההסברה בזה:

בשעה שבני" נדבו „זהב וכסף וגו“ – ששמשו לצורך עשיית כלי המשכן ובגדי הכהונה – הנה בראותם שאין ברשותם כל י"ג הדברים (כי לא היו בידם אבני שוהם, אבני מילואים וכו'), הוסיפו (כמובן מהלשון „השלימו את הכל“, „דים“) בנדבות הכסף והזהב וכו' במדה כזו, שמהיתרה אפשר יהי להשיג (לקנות) את אשר חסר, „הכל“ 26.

24 משא"כ הנשיאים אמרו „מה שמחסרין אנו משלימין אותן“ – החסר, מה שיחסר בהמשכן.

25 אפי' את"ל שע"פ פש"מ* לא ה' ציווי על כ"א מישראל לנדבת המשכן כ"א „מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי“ (תרומה כה, ב), „קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לב יביאה“ (פרשתנו לה, ה) – הרי מובן, שמכיון שזה ה' דבר הכי חשוב אצל ישראל שהיו טורחים „שתשרה שכנה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל“ (רש"י שמיני ט, כג), פשוט שהעדר ההשתתפות בזה (כמו כל ישראל) והעדר הזריות הוא חסרון. ולהעיר מפרש"י (פקודי לט, לג) גם במשה „ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו“ ובתנחומא פקודי יא: שהי' משה מיצר על שלא השתתף (אבל ראה לקו"ש ח"ו ע' 223 הערה 11).

26 ע"ד פרש"י לעיל (תרומה כה, ב) „לקנות מהן קרבנות ציבור“.

* משא"כ ע"ד ההלכה – ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ב: הכל חייבין לבנות ולטעוד בעצמן ובמנותם אנשים ונשים כמקדש המדבר.

27 באברבנאל ר"פ תרומה: להגיד שאלו הדברים שיזכור יקחו מהם בתרומה אבל אם ינדבו ויתנו דברים אחרים כאלו תאמר ברול ועופרת בגדים ודברים אחרים לא יקחו מאתם כי לא רצה יתברך שיתנו איזה דבר כו' שידמון ויקחו מאתם כמציל מן הדליקה כו'. וראה ספורנו שם כה, ג: לא יקבלו כל שוה כסף כו' אבל יקבלו תרומה שגופה נכנסת במלאכת המשכן (ולהעיר מלשון רש"י שם, ב: יג דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן כו').

אבל א) בפרש"י לא נזכר זה. ב) יתכן שכאשר לא הובאו אבני שוהם וכו' עצמם, קבלו הכסף מבני" עבור זה. ג) מציינו כסף שהובא לצורך דברים שבמשכן אף שאינו מפורש בכתוב (ראה ראב"ע שם, ג. אוה"ח פרשתנו לו, ה). ד) גם לפרש"י ה' עודף כסף כו' שלא הוצרכו למלאכת המשכן ולא מפורש בכתוב (ראה תרומה שם, ג: עשאוהו לכלי שרת. וראה פרש"י בהערה שלפ"ז, לפקודי לט, א). ה) באוה"ח פרשתנו לה, כא: יודיע הכתוב כי כל צרכי המשכן כו' באו בעצמן בנדבה ולא הוצרכו לקנות דבר מהם בכסף והב המוכב בתרומה. ומזה גופא מוכח שקבלו גם זה.

הזריות בהקמת המשכן, שכל הנצרך למלאכת המשכן יוגמר בפועל ובהקדם.

ומטעם זה, סדר ההנהגה האמור, להמתין כו"כ זמן עד ש"יתנדבו צבור מה שמתנדבים ומה שמחסרין אנו משלימין אותו", לא הי' מתאים בנ"ד –

מצד תפקידם כנשיאים גופא נדרש, שבה בשעה שהם תובעים מבנ"י את נדבותיהם ("יתנדבו צבור מה שמתנדבין") יקדימו ויביאו את נדבתם הם, כדי שהמשכן יוקם בהקדם האפשרי.

וכיון שכן, כשבאו לחנוכת המזבח – שגם היא ענין כללי, שעשייתו בהקדם נוגעת לכלל ישראל³⁰ – התנדבו בתחלה.

ט. אלא שתלמיד ממולח יכול להקשות: איך יתכן לומר שהי' חסרון בהשתתפותם של הנשיאים עם כלל ישראל בנדבת המשכן (מפני שנדבתם לא היתה דבר המוכרח, כנ"ל ס"ז) – והרי לכאורה, כיון שהם אשר זרזו את

תחילה אודות ההשפעה על בנ"י – מדוע נדבו הנשיאים לחנוכת המזבח תחלה – היפך סדר ההנהגה של נשיא²⁸?

[הן אמת, שבמלאכת המשכן הנהגתם לא היתה באופן היותר נעלה – אבל הרי לא יתכן לומר שהתיקון על זה הוא עי"ז שלאח"ז לא ינהגו כראוי לנשיא].

ובהכרח לומר, אשר ביודעם שבנדבת המשכן התערבה אצלם תנועה של עצלות, הבינו שהי' עליהם לנהוג באופן אחר בענין נדבת המשכן; והיינו, שאף שהנהגתם בכללות היתה נכונה – הנה בנדון זה לא היתה כדבועי.

ההסברה בזה: עי"ז נדבת המשכן נפעל הענין הכללי השייך לכל ישראל: "ושכנתי בתוכם", הראי' ש, נתכפר לנו עון העגל²⁹ וכו', ולכן נדרש כאן – נוסף על זה שלכל אחד מישראל יהי' חלק בנדבת המשכן – שהמשכן יוקם בהקדם האפשרי.

ולכן, הן אמת שתפקיד נשיא העדה או השבט הוא להביא לידי כך שבנ"י יעשו את המוטל עליהם, אבל יחד עם זאת הי' על הנשיאים להבטיח אף את

28) ואולי י"ל שזהו הטעם (רש"י בפ' נשא ז, ג) שלא קיבל משה מידם (ועד"ז שם, יוד) – כי (נוסף עי"ז שלא נצטווה כו', גם) אי"ז סדר הנהגה דנשיא להביא מתחלה*. ועפ"ז יומתק מה שממשיך רש"י באותו הד"ה, "א"ר נתן מה ראו כו"י ולא כתבו בדה"פ"ע, כדרכו בכ"מ. וראה לקמן הערה 30.

29) פרש"י שמיני ט, כג. וראה פרש"י תשא ל, טז.

(* וראה מפרשי הספרי ורש"י שם (משכיל לדוד שם ספוק ג' וי"ד) באופן אחר.

30) וזה שמשה לא קיבל מידם עד שנאמר לו מפי המקום (בין בפסוק ג בנדבת העגלות והבקר, ובין בפסוק יוד בחנוכת המזבח) – י"ל כי מאחר שזה הי' לאחר שבעת ימי המילואים שכבר הי' חינוך הכהנים במשכן ובשמיני במילואים לאחרי ששרתה שכניה בו ונודע שנתכפר להם על מעשה העגל אולי אי"ז כנדבת למלאכת המשכן שהם צריכים להתנדב תחלה ואדברה צריך לדאוג שבנ"י יביאו. וזה שממשיך שם רש"י "א"ר נתן מה ראו הנשיאים כו"י היינו לבאר למה אמרו הנשיאים שבזה צ"ל הסדר שיתנדבו תחלה (ולא עלתה על דעתם החילוק כסברת משה). ובספרי איתא לפני ר"נ אומר "הסכימה דעתן לדעת עליונה". ולהעיר שבספרי ממשיך "רבי נתן אומר" ובפרש"י "אמר ר"נ".

י. עפ"ז י"ל עוד – שזה גופא הי' יסוד הקס"ד של הנשיאים: סברתם היתה, שמאחר שהתנדבות בני' תבוא ע"י התעוררותם, נחשב גם דבר זה כהשתתפות במלאכת המשכן.

ועפ"ז יובן מה שאמרו „יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותן” – שמלשון זו משמע שלא הי' ברור להם שיוצרכו להביא (ולכן אמרו „אנו משלימין אותן”, ולא „אנו מביאינן”) – כי הנחתם היתה שאינם צריכים להביא דבר בעצמם, ורק שמה שמחסרין אנו משלימין אותנו” – את החסר, להיותו חסר במלאכת המשכן.

אבל בשעה שראו דבר פלא ש„השלימו צבור את הכל”, שהפעולה נשלמה ע"י הציבור בשלימות, הרגישו שאין הדבר יכול להחשב להם כהשתתפות.

יא. עפ"ז יש ליישב גם את סיום לשון רש"י „ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב” (חסר יו"ד) – דלכאורה, מהי השייכות בין עצלות לחסרון האות יו"ד בשמם? אלא (בפנימיות העינים) חסרון האות יו"ד המורה על ביטול³⁵ הוא (לא תוצאה, אלא) סיבה³⁶ לכך ש„נתעצלו”; כיצד נתגלה חסרונם עד שקראום בשם

המביאים למלאכת המשכן ופעלו את התנדבותם של בני' „יתנדבו צבור מה שמתנדבין”), נמצא, שנטלו חלק בכל נדבות בני', שנעשו בכוחם וזירוזם³¹ – וא"כ למה נחשב להם הדבר כחסרון בחלקם בנדבת המשכן?

ואת המענה על זה רמז רש"י בהעתיקו את שם בעל המאמר, ר' נתן. והביאור בזה: אחד הדינים הכי מפורסמים שאמר ר' נתן (עד שנקרא על שמו) הוא „שעבודא דר' נתן”³²; במקרה שראובן הוא בע"ח של שמעון, ושמעון חייב כסף ללוי – אזי „מוציאין מזה (ראובן) ונותנין לזה (לוי)”, היינו שראובן פורע באופן ישר ללוי. והחידוש בדין זה³³, שאף ששייכותו והתחייבותו של ראובן ללוי באה באמצעות שמעון, הנה לאחר ששייכות זו נפעלת, השעבוד עובר באופן ישר מראובן ללוי, והרי זה כאילו יד שמעון לא היתה באמצע מלכתחילה.

ועד"ז בנדו"ד: אף ששייכותם של בני' להתנדבות מלאכת המשכן נפועלת ע"י (זירוז) הנשיאים, הנה כשבני' נשמעים ומתנדבים, הרי זה בבחינת „מוציאין מזה – מן המנדבים – ונותנין לזה” – להקב"ה, שייכות והתקשרות באופן ישר בינם לבין הקב"ה, וכאילו לא נטלו הנשיאים חלק בזה³⁴.

31) ולהעיר מפרש"י נשא ז, א כלות משה: „בצלאל ואהליאב כו' עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי כו'”. ולהעיר ממרז"ל (ב"ב ט, א) גדול המעשה יותר מן העושה. אלא שבנדו"ד לא הי' „מעשה” כי הי' בנדבת הלב דכל ישראל. 32) קידושין טו, א. וש"נ.

33) ראה שו"ע חו"מ ס' פו ס"ה. קצוה"ח שם סק"א.

34) ולהעיר שגם בנוגע למשה אף שכל ציווי

נדבת ומלאכת המשכן הי' על ידו ועד ש„תלאו הכתוב (עשייתו) במשה” (כנ"ל הערה 31) מ"מ „הניח לו הקב"ה הקמתו”, לפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן” (בידיו).

35) ראה המשך באתי לגני השי"ת פ"ו. וראה

כלי יקר עה"פ.

36) ע"ד הוספת היו"ד דיהושע – י' יושיעך

(בעתיד) – שלח יג, טז ובפרש"י.

433

וההוראה בזה, שאם רצונו שלא יחסר בעבודתו לקונו, ושהמשכן שלו יהא כדבעי, צריכה להיות ניכרת ומורגשת בנשיאות זו (בהשפעה על הזולת) ה"ו"ד – תכלית הביטול;

– בדגמת למלך שע"ז ש, כיון שכרע שוב אינו זוקף⁴² – ביטול גדול יותר מכולם – הרי הוא מולך על כולם⁴³;

אסור שיהא אצלו ההרגש שהוא בכח עצמו הנו המשפיע וה"נשיא", ושכל הקשר של הזולת להקב"ה הוא רק הודות לו.

ובשעה שההשפעה וה"נשיאות" היא מתוך ביטול, זוכה האדם שאינו טועה לחשוב שיוצא ידי חובתו בזה שפועל על הזולת, אלא הריהו מוסיף אף בעבודתו – בשקידה בלימוד התורה ובקיום מצוות בהידור – ביתר שאת ויתר עז,

וע"ז ממשיך את ביאת משיח צדקנו, שענינו ומעלתו הוא ענין ה"ו"ד⁴⁴ – בחי' יחידה⁴⁵, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

(משיחת ש"פ ויק"פ תשכ"ו)

או שהוא משפיע בסביבתו או שנעשה מושפע מהם.

(42) ברכות לד, ב.

(43) ראה סה"מ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"א.

(44) ובפרטיות יותר י"ל שהוא בחי' קוצו של יו"ד, בחי' הכתר שלמעלה מחכמה – ראה ד"ה קול קרא תש"א. ובכ"מ.

(45) ראה ד"ה וידבר אלקים אכה"ד תרצ"ט (השני) בשם הרמ"ז. וראה ל"ת להאריז"ל בראשית עה"פ ויתהלך חנוך. לקו"ת צו (ה), ב ואילך. שם סוף שה"ש. וש"נ – דמשיח ענינו יחידה.

„נשאם” – „לפי שנתעצלו”, כאשר ראו „שנתעצלו”.

מאחר שהיתה חסרה אצלם תכלית הביטול³⁷, והי' ניכר ומורגש בהם היותם נשיאים³⁸, לכן הרגישו שנדבת המשכן של בני" באה על ידם ואשר מפני זה ישלימו מה שיחסר בנדבת בני"י³⁹.

והרגש הנשיאות הזה גרם שנתקיים בהם „שנתעצלו” באופן כזה, שהש"ת תפתורם בבנין המשכן לא היתה חלק כחלק עם שאר בני", עד שהקמת המשכן (וע"ז השראת השכינה בישראל) היתה יכולה להתקיים ללא נדבת הנשיאים.

יב. ככל עניני התורה, גם ענין זה הוא הוראה לכל אחד מישראל:

בכל אדם ישנו ענין ה"נשיאות" – הנשיאות על עיר קטנה שלו זה הגוף⁴⁰, על רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ובכללות יותר, זה שכל אחד צריך להיות משפיע (ונשיא) בסביבתו⁴¹ –

(37) וי"ל שגם מטעם זה מעתיק רש"י שם בעל המאמר – ר' נתן – כי עפ"ז מתורץ איך יתכן לפרש שאצל הנשיאים הי' חסר הביטול (ולכן נחסרה אות משמם). וזה מבואר ע"פ „ר' נתן” שעליו מסופר (הוריות יג, ב) שרצה להעביר את רשב"ג מנשיאותו ושהוא ראוי לזה יותר מרשב"ג. היינו שידע ענינו של נשיא שאפשר שיתערב בהרגשתו ענין שאינו ביטול בתכלית, כמו שהי' אצל רשב"ג דתקין שלא יקומו מקמי רמ"נ כמו שעומדים לפניו, ואיך שהוא עצמו חשב שהוא ראוי להיות נשיא יותר מרשב"ג.

(38) ראה זח"ג כג, א.

(39) להעיר מהמשך תער"ב ח"א פרי"ד מדרג"י בהרגשת הביטול.

(40) נדרים לב, ב.

(41) דהרי האדם הוא מדיני והוא וסביבתו מושפעים זמ"ז (ראה רמב"ם רפ"ו מהל' דיעות)